

TEMYİZ EDEN TARAFLAR : I- (DAVACILAR) 1- Yaşar Pektaş
2- Seyfettin Batcı

VEKİLLERİ : Av.

II- MÜDAHİL (DAVACILAR YANINDA)

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası

VEKİLİ : Av.

DiĞER MÜDAHİL

(DAVACILAR YANINDA) : TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Başkanlığı

VEKİLİ : Av. Zühal Sirkecioğlu Dönmez (E-Tebligat)

KARŞI TARAF (DAVALI) : Samsun Valiliği

VEKİLİ : Av.

MÜDAHİL (DAVALI YANINDA) : Oltan ve Köleoğlu Elektrik ve Enerji Üretimi Tic. A.Ş.

VEKİLİ : Av.

İSTEMİN KONUSU : Samsun 3. İdare Mahkemesinin 08/11/2022 tarih ve E:2022/28, K:2022/1195 sayılı kararının temyizden incelenerek bozulması istenilmektedir.

YARGILAMA SÜRECİ:

Dava konusu istem: Samsun ili, Çarşamba ilçesi, Eğercili Mahallesi, F37-D-02-A pafta, 108, 109, 110, 111 sayılı parseller ile F37-A-02-B pafta, 662 ve 703 sayılı parsellerin bulunduğu sahada yapılması planlanan "Samsun Çarşamba Biyokütle Enerji Santrali (27MWe/96,12MWt)" projesi hakkında Samsun Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğünce verilen 19/07/2019 tarih ve E-2019110 sayılı "Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Gerekli Değildir" kararının iptali istenilmiştir.

İlk Derece Mahkemesi kararının özeti: Dava konusu işlemin iptali yolundaki İdare Mahkemesi kararının Danıştay Altıncı Dairesinin 01/07/2020 tarih ve E:2020/4229, K:2020/6468 sayılı kararıyla bozulması üzerine, bozma kararına uyularak dava konusu işlemin iptali yolundaki İdare Mahkemesi kararının Danıştay Altıncı Dairesinin 16/12/2021 tarih ve E:2021/9610, K:2021/14105 sayılı kararıyla, hükme esas alınan bilirkişi raporunun gereken nitelik ve yeterlilikte olmadığı, uyuşmazlığın tereddüte mahal vermeyecek şekilde çözümlenebilmesi amacıyla, temyiz dilekçelerindeki iddialar ile bozma kararında ayrıntılı olarak belirtilen hususlar da dikkate alınarak, dava konusu projenin gerçekleştirilmesinin, kamu yararı ve çevre dengesi gözetilerek çevresel açıdan oluşturabileceği muhtemel zararlar ile bu zararların alınacak önlemlerle giderilebilmesinin mümkün olup olmadığının aralarında Çevre Mühendisi, Ziraat Mühendisi, Kimya Mühendisi, Meteoroloji Mühendisi,

T.C.
DANIŞTAY
ALTINCI DAİRE
Esas No : 2023/339
Karar No : 2023/1607

Hidrojeolog ve Flora-Fauna uzmanı olmak üzere, gerekirse başka dallardan da öğretim üyeleri seçilerek oluşturulacak yeni bir bilirkişi heyetiyle, mahallinde yeniden keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırılması, projenin çevresel etkilerinin değerlendirilmesi suretiyle düzenlenecek rapor dikkate alınarak, işin esası hakkında yeniden karar verilmesi gerektiği gerekçesiyle yeniden bozulması üzerine; bozma kararına uyularak verilen temyize konu kararda; uyuşmazlığın çözümü amacıyla çevre mühendisi, inşaat mühendisi, ziraat mühendisi, kimya mühendisi, meteoroloji mühendisi, flora uzmanı (botanik anabilim dalı öğretim üyesi) ve fauna uzmanından (zoooloji anabilim dalı öğretim üyesi) oluşan bilirkişi heyetiyle yaptırılan keşif ve bilirkişi incelemesi sonucunda düzenlenen rapor ile dava dosyasında bulunan bilgi ve belgelerin birlikte incelenmesi neticesinde; davaya konu santralin inşaat aşamasında kalıcı bir çevresel etkisinin bulunduğuna yönelik herhangi bir izlenimin elde edilmediği, projenin faaliyeti esnasında oluşacak külün bertarafı ve kullanımına yönelik planlamanın yapıldığı, su kullanımına yönelik olarak gerekli drenaj kanallarının inşa edildiği, atık yağların toplanması ve bertarafıyla ilgili gerekli önlemlerin alındığı, baca gazı emisyon ve azot dioksit emisyonu değerlerinin yasal sınırların altında olduğu, tesisin faaliyette bulunması sırasında ortaya çıkacak atıkların ilgili mevzuat hükümlerine göre bertaraf edildiği, bu nedenle tarım arazileri, çevre ve hava üzerinde olumsuz etkilerin minimum düzeyde olmasının beklendiği, santralin hazırlık, inşaat ve işletme aşamalarında veya işletme sonrasında yüzeysel su kaynaklarına herhangi bir olumsuz etkisinin olmayacağına tespit edildiği, tesis inşa edilmeden önce çevre kuyulardan temin edilen su örneklerinin "majör anyon" ve "katyon" değerleri ile tesis inşasından sonra aynı su kuyularından alınan su örneklerinin değerlerinin çok yakın olduğu, dolayısıyla tesisin su kaynaklarına olumsuz bir etkisinin varlığından söz edilemeyeceği, proje kapsamında kullanılacak hammaddenin niteliği dikkate alındığında, periyodik olarak atıkların toplanacak olmasının, tarımsal arazilerin temizliğinin gerçekleşmesini ve çevresel kirliliğinin önüne geçilmesini sağladığı, proje sahası ve çevresinde kritik bir ekolojik öneme sahip endemik veya nadir bir tür bulunmadığı, Haciosman Ormanı doğal sit alanının proje etki sahasına yeteri kadar uzak olması ve ormanların yakınında başka endüstriyel tesislerin de bulunması nedeniyle, tesiste yürütülen faaliyetlerin bu habitata olumsuz bir etkisinin olmadığı, fauna açısından tesisin inşaat aşamasında çevreye olası bir olumsuzluğunun bulunduğuna dair bir etkinin de görülmediği; dolayısıyla uyuşmazlık konusu proje hakkında Samsun Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğüne verilen 19/07/2019 tarih ve E-2019110 sayılı "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararında hukuka aykırılık bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Belirtilen gerekçelerle dava konusu işlem hukuka uygun bulunarak davanın reddine karar verilmiştir.

TEMYİZ EDENLERİN İDDİALARI : 1- **Davacılar tarafından;** Danıştay Altıncı Dairesinin 16/12/2021 tarih ve E:2021/9610, K:2021/14105 sayılı kararıyla yerinde yeni bir bilirkişi heyetiyle yeniden keşif yaptırılması ve bunun sonucunda hazırlanacak bilirkişi

T.C.
DANIŞTAY
ALTINCI DAİRE
Esas No : 2023/339
Karar No : 2023/1607

raporuna göre karar verilmesi gerektiğinden bahisle bozma kararı verildiği, anılan kararda bilirkişi heyetinde yer alması gerektiği belirtilen hidrojeologun, hükme esas alınan bilirkişi raporunu hazırlayan heyette görevlendirilmediği; uyuşmazlık konusu projenin "Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği Ek-1 Listesi" kapsamında değerlendirilmesi gerektiğinden, söz konusu proje hakkında ÇED raporu hazırlanması gerektiği; keşfin çok kısa sürede yapılan gözlemlere dayalı olarak icra edildiği; kurulacak tesisin faaliyete geçmesi durumunda insan ve halk sağlığı açısından tesisin etkileri ile kümülatif etkilerin birlikte değerlendirilmesi gerektiği ve bu bağlamda insan sağlığı açısından kesin hüküm ve sonuç verilmesinin mümkün olmadığına ve tesiste hammadde açık depolama sahası olarak kullanılan ve kırma-öğütme faaliyetinin gerçekleştirildiği alanda toz problemine yönelik tespit, değerlendirme ve önlemler kapsamındaki bilirkişi görüşünün dikkate alınarak dava konusu işlemin iptaline karar verilmesi gerektiği; dava konusu santralin tamamen mutlak tarım arazisi içerisinde kaldığı, söz konusu alanın tarımsal üretim amacı dışında kullanılmasının 5403 sayılı Kanun ile yasaklandığı; davanın reddi yolunda verilen temyize konu İdare Mahkemesi kararının azlık oyundaki gerekçeler doğrultusunda dava konusu işlemin iptaline karar verilmesi gerektiği ileri sürülmektedir.

2- Davacılar yanında müdahil tarafından; bilirkişi raporunun hükme esas alınabilecek nitelik ve yeterlilikte olmadığı; Danıştay Altıncı Dairesinin 16/12/2021 tarih ve E:2021/9610, K:2021/14105 sayılı kararıyla yerinde yeni bir bilirkişi heyetiyle yeniden keşif yaptırılması ve bunun sonucunda hazırlanacak bilirkişi raporuna göre karar verilmesi gerektiğinden bahisle bozma kararı verildiği, anılan kararda bilirkişi heyetinde yer alması gerektiği belirtilen hidrojeologun, hükme esas alınan bilirkişi raporunu hazırlayan heyette görevlendirilmediği; dava konusu santralin tamamen mutlak tarım arazisi içerisinde kaldığı, söz konusu alanın tarımsal üretim amacı dışında kullanılmasının 5403 sayılı Kanun ile yasaklandığı; davanın reddi yolunda verilen temyize konu İdare Mahkemesi kararının azlık oyundaki gerekçeler doğrultusunda dava konusu işlemin iptaline karar verilmesi gerektiği ileri sürülmektedir.

KARŞI TARAFIN SAVUNMALARI : **1-Davalı tarafından,** hükme esas alınan bilirkişi raporunun projenin yeraltı ve yerüstü su kaynaklarına yönelik değerlendirmeler içeren kısmında, tesisin olumsuz etkisinin olmayacağına yönelik görüş bildirildiği; çevre (hava kirliliği) yönünden proje tanıtım dosyasında öngörülen tedbirlerin yeterli olduğu, kirleticilerin sürekli ölçümünün yapılarak sisteme kaydedilmesinin taahhüt edildiği; kaldı ki emisyon ölçüm sonucu ortaya çıkan değerlerin ilgili mevzuatta öngörülen sınır değerlerin altında kaldığı hususunun sabit olduğu; tesisin mevcut flora ve fauna üzerinde olumsuz etkisinin olmayacağı hususunun bilirkişi tespiti ile de doğrulandığı; olumsuz sağlık etkileri olabileceğine yönelik değerlendirmelerin ise, dava konusu santrale ait çalışmalar olmadığı, literatürden alındığı söylenen verilerin santrale mal edilmesinin gerçeği yansıtmadığı; bilirkişi raporunda belirtilen alanda yaz aylarında tozumanın önlenmesi için nemlendirme

T.C.
DANIŞTAY
ALTINCI DAİRE
Esas No : 2023/339
Karar No : 2023/1607

çalışmalarının yapılacağından dolayı kırma-eleme sırasında toz probleminin çözülmüş olacağına beyan edildiği; başta Samsun Valiliği İl Tarım ve Orman Müdürlüğü olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşlarca proje hakkında verilen görüşlerin olumlu olduğu belirtilerek; davacıların ve davacılar yanında müdahilin temyiz istemlerinin reddi gerektiği savunulmuştur.

2-Davalı yanında müdahil tarafından, Danıştay Altıncı Dairesinin 16/12/2021 tarih ve E:2021/9610, K:2021/14105 sayılı bozma kararından önce yaptırılan keşif sonucu düzenlenen bilirkişi raporuna bu aşamada itibar edilmesinin mümkün olmadığı; davacıların iddiasının aksine uyumsuzluk konusu projenin Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği "EK-2 Listesi" kapsamında değerlendirilmesinin yerinde olduğu; tesisin çevreye veya tarıma herhangi bir olumsuz etkisinin olmadığı; İdare Mahkemesince hükme esas alınan bilirkişi raporunun usule, mevzuata ve bilimsel gerçekliğe uygun olarak hazırlandığı; keşfin yeterli sürede ve usule uygun olarak icra edildiği; tesisin insan ve halk sağlığı üzerindeki etkilerinin uzun yıllar yapılacak gözlem ve incelemelerle elde edilebilecek olmasının, dava konusu "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararının hatalı olması sonucunu doğurmayacağı, aksine davacı tarafından bu konuda belirtilen tezlerin dayanaksız olduğunu ortaya koyduğu; Haciosman Ormanı ile yeraltı ve yerüstü su kaynaklarına tesisin etkilerinin, proje tanıtım dosyasında yeterince ele alındığı, bilirkişi raporunda da söz konusu kaynaklar üzerinde uyumsuzluk konusu tesisin olumsuz etkisinin olmayacağı yönünde görüş bildirildiği belirtilerek; davacıların ve davacılar yanında müdahilin temyiz istemlerinin reddi gerektiği savunulmuştur.

DANIŞTAY TETKİK HAKİMİ ALİ CAN BUĞDAYCI'NIN DÜŞÜNCESİ : Temyiz istemlerinin kabulü ile İdare Mahkemesi kararının, Dairemiz kararında belirtilen gerekçe doğrultusunda bozulması gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Karar veren Danıştay Altıncı Dairesince, Tetkik Hakiminin açıklamaları dinlendikten ve dosyadaki belgeler incelendikten sonra gereği görüldü:

İNCELEME VE GEREKÇE:

MADDİ OLAY :

Samsun ili, Çarşamba ilçesi, Eğercili Mahallesi F37-D-02-A pafta, 108, 109, 110, 111 sayılı parseller ile F37-A-02-B pafta, 662 ve 703 sayılı parsellerin bulunduğu sahada yapılması planlanan "Samsun Çarşamba Biyokütle Enerji Santrali (27MWe/96,12MWt)" projesi hakkında Samsun Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğünce verilen 19/07/2019 tarih ve E-2019110 sayılı "Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Gerekli Değildir" kararı verilmiştir.

Bunun üzerine, anılan işlemin iptali istemiyle bakılan dava açılmıştır.

İLGİLİ MEVZUAT:

2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 10. maddesinde, "Gerçekleştirmeyi plânladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu veya proje tanıtım dosyası hazırlamakla yükümlüdürler. Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu Kararı veya Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir Kararı alınmadıkça bu projelerle ilgili onay, izin, teşvik, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez; proje için yatırıma başlanamaz ve ihale edilemez..." hükmüne yer verilmiştir.

25/11/2014 günlü, 29186 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren ve dava konusu işlemin tesis edildiği tarihte yürürlükte bulunan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'nin "**Kapsam**" başlıklı 1. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde, söz konusu Yönetmelik'in "**Çevresel Etki Değerlendirmesi kapsamına giren projelerin başvuru, inşaat öncesi, inşaat, işletme ve işletme sonrası** izlenmesi ve denetlenmesi" kapsadığı belirtilmiş; 4. maddesinde; "**Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu Kararı:** Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hakkında Komisyon tarafından yapılan değerlendirmeler dikkate alınarak, projenin çevre üzerindeki muhtemel olumsuz etkilerinin, alınacak önlemler sonucu ilgili mevzuat ve bilimsel esaslara göre kabul edilebilir düzeylerde olduğunun saptanması üzerine projenin gerçekleşmesinde çevre açısından sakınca görülmediğini belirten Bakanlık kararı" olarak, "**Çevresel Etki Gerekli Değildir Kararı:** Seçme Eleme Kriterlerine Tabi Projelerin çevresel etkilerinin incelenerek, çevresel etkilerinin daha detaylı incelenmesi amacıyla Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hazırlanmasının gerektiğini belirten Bakanlık kararı" olarak; "**Çevresel Etki Değerlendirmesi Süreci:** Gerçekleştirilmesi planlanan projenin çevresel etki değerlendirmesinin yapılabilmesi için; başvuru, inşaat öncesi, inşaat, işletme ve işletme sonrası çalışmaları kapsayan süreci" olarak; "**Etki:** Gerçekleştirilmesi planlanan bir projenin hazırlık, inşaat ve işletme sırasında ya da **işletme sonrasında**, çevre unsurlarında doğrudan ya da dolaylı olarak, kısa veya uzun dönemde, geçici ya da kalıcı, olumlu ya da olumsuz yönde ortaya çıkması olası değişiklikleri" olarak; "**Etki Alanı:** Gerçekleştirilmesi planlanan bir projenin işletme öncesi, işletilmesi ve **işletme sonrasında** etkilediği alanı" olarak; "**İzleme ve kontrol:** Gerçekleştirilmesi planlanan projeye dair "**Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir**" veya "**Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu**" kararı alındıktan sonra, inşaat, işletme ve **işletme sonrası** dönemine ilişkin, kararın verilmesine esas teşkil eden şartlar doğrultusunda yürütülmesinin sağlanması için yapılan çalışmaların bütünü olarak, "**Denetim:** Gerçekleştirilmesi planlanan projeye dair "**Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir**" veya "**Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu**" kararı alındıktan sonra, inşaat, işletme ve **işletme sonrası** dönemine ilişkin, kararın verilmesine esas teşkil eden şartlar doğrultusunda yürütülüp yürütülmediğinin tespit edilmesine yönelik çalışmaların bütünü" olarak tanımlanmıştır. Aynı Yönetmelik'in **6. maddesinde**, "(1) Bu Yönetmelik kapsamındaki bir projeyi gerçekleştirmeyi planlayan gerçek veya tüzel kişiler; Çevresel Etki Değerlendirmesine tabi projeler için ÇED Başvuru Dosyasını, ÇED Raporunu, Seçme Eleme Kriterleri uygulanacak projeler için ise Proje Tanıtım Dosyasını, Bakanlıkça

T.C.
DANIŞTAY
ALTINCI DAİRE
Esas No : 2023/339
Karar No : 2023/1607

yeterlik verilmiş kurum ve kuruluşlara hazırlatmak, ilgili makama sunulmasını sağlamak ve proje kapsamında verdiklere taahhütlere uymakla yükümlüdürler... (3) Bu Yönetmeliğe tabi projeler için "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" kararı veya "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararı alınmadıkça bu projelere hiçbir teşvik, onay, izin, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez, proje için yatırıma başlanamaz ve ihale edilemez...' kuralına yer verilmiş olup; **7. maddesinde**, Çevresel Etki Değerlendirmesine tabi projeler sayılmış, buna göre anılan Yönetmeliğin EK-1 listesinde yer alan projeler ile Seçme Eleme Kriterlerine tabi olup "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir" kararı verilen projeler için Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hazırlanmasının zorunlu olduğu; **15. maddesinde ise**, Bu Yönetmeliğin EK-2 listesinde yer alan projeler ile kapsam dışı değerlendirilen projelere ilişkin kapasite artırımı ve/veya genişletilmesinin planlanması halinde, mevcut proje kapasitesi ve kapasite artışları toplamı ile birlikte projenin yeni kapasitesi EK-2 listesinde belirtilen projelerin seçme, eleme kriterlerine tabi olduğu kurala bağlanmıştır.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesinin yollamada bulunduğu 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun "**Bilirkişiye başvurulmasını gerektiren haller**" başlıklı 266. maddesi, "(1) Mahkeme, çözümü hukuk dışında, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde, taraflardan birinin talebi üzerine yahut kendiliğinden, bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verir. Ancak genel bilgi veya tecrübeyle ya da hâkimlik mesleğinin gerektirdiği hukukî bilgiyle çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişiye başvurulamaz. Hukuk öğrenimi görmüş kişiler, hukuk alanı dışında ayrı bir uzmanlığa sahip olduğunu belgelendirmedikçe, bilirkişi olarak görevlendirilemez." hükmünü; "**Bilirkişi sayısının belirlenmesi**" başlıklı 267. maddesi, "(1) Mahkeme, bilirkişi olarak, yalnızca bir kişiyi görevlendirebilir. Ancak, gerekçesi açıkça gösterilmek suretiyle, tek sayıda, birden fazla kişiden oluşacak bir kurulun bilirkişi olarak görevlendirilmesi de mümkündür." hükmünü; aynı Kanun'un "Bilirkişinin haber verme yükümlülüğü" başlıklı 275. maddesinin birinci fıkrası "Bilgisine başvuru bilirkişi, kendisine tevdi olunan görevin, uzmanlık alanına girmediğini, **inceleme konusu maddi vakıaların açıklığa kavuşturulması ve tespiti için, uzman kimliği bulunan başka bir bilirkişi ile işbirliğine ihtiyaç duyduğunu** veya görevi kabulden kaçınmasını haklı kılacak mazeretini bir hafta içinde görevlendirmeyi yapan mahkemeye bildirir." hükmünü; "**Bilirkişi açıklamalarının tespiti ve rapor**" başlıklı 279. maddesinin 2. fıkrası ise, "(2) Raporda, tarafların ad ve soyadları, bilirkişinin görevlendirildiği hususlar, gözlem ve inceleme konusu yapılan maddi vakıalar, gerekçe ve varılan sonuçlarla, bilirkişiler arasında görüş ayrılığı varsa, bunun sebebi, düzenlenme tarihi ve bilirkişi ya da bilirkişilerin imzalarının bulunması gerekir. Azınlıkta kalan bilirkişi, oy ve görüşünü ayrı bir rapor hâlinde de mahkemeye sunabilir..." hükmünü içermektedir.

HUKUKİ DEĞERLENDİRME:

ÇED süreci sonunda verilecek kararların yargısal denetimi yapılırken, seçilecek bilirkişiler arasında bir çevre mühendisinin bulunması, diğer bilirkişilerin ise projenin

T.C.
DANIŞTAY
ALTINCI DAİRE
Esas No : 2023/339
Karar No : 2023/1607

bulduğu çevrenin özelliklerine göre ve proje tanıtım dosyası ve ÇED raporunu hazırlayan kişilerin uzmanlık alanları da dikkate alınmak suretiyle belirlenmesi önemli bir gereklilik olmakla birlikte; böyle bir heyet tarafından hazırlanacak bilirkişi raporunun, dava konusu proje kapsamında öngörülen faaliyetin çevresel etkilerinin ve bu etkilerin minimize edilmesi için Proje Tanıtım Dosyası ya da ÇED Raporu içinde yer verilen önlemlerin yeterli olup olmadığının tespit edilerek değerlendirilmesi açısından, **tarafları tatmin edici düzeyde hazırlanmasının da önemli bir gereklilik olduğu açıktır.** Belirtilen hususların sağlanması, adil bir yargılama yapılması açısından önem arz etmektedir.

Yukarıda yer verilen mevzuat hükümlerinin değerlendirilmesinden, bilirkişi raporunda eksiklik veya belirsizlik arz edilen hususların varlığı durumunda, Mahkemece bu hususların, bilirkişiye tamamlattırılması ya da belirsiz olan hususların açıklattırılması veya yeni bir bilirkişi incelemesi yaptırılacağı sonucuna varılmaktadır.

Uyuşmazlığın çözümü için İdare Mahkemesince, Kimya Mühendisi [REDACTED], Meteoroloji Mühendisi [REDACTED], Ziraat Mühendisi [REDACTED], Çevre Mühendisi [REDACTED], Fauna Uzmanı [REDACTED], Flora Uzmanı [REDACTED] ve İnşaat Mühendisi [REDACTED] ten oluşan bilirkişi heyetine mahalline keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırılmış, hazırlanan bilirkişi raporunda özetle;

- **Projenin flora açısından değerlendirilmesi sonucunda;** keşif tarihi itibarıyla tesisin işletme aşamasına geçilmesi nedeniyle, inşaat aşamasındaki çevresel etkilerin gözlenmesinin mümkün olmadığı, ancak daha önce kömür depo sahası olarak işletildiği ve "Google Earth" görüntüsünde de kömür izlerinin bulunduğu görüldüğü, 25/07/2022 tarihindeki keşif sırasında inşaat aşamasında olumsuz ve kalıcı bir çevresel etkinin olduğuna dair herhangi bir sonuç gözlenmediği; işletme aşamasında yapılan keşif esnasında, uyuşmazlık konusu santralde bahçe atığı olan ve kereste sektöründe değerlendirilemeyen ağaç kökleri (çam, kızıl ağaç, kavak vb.), ince dallar, kesim ve budama artıkları, fındık kabuğu, pirinç çeltik kavuzu, hasat sonrasında tarım arazisi üzerinde kalan çeltik ve mısır sapı gibi hammaddeler toplandığı ve tesis bünyesinde yakılarak elektrik enerjisi üretildiği, bu sayede periyodik olarak bu konularda atık toplama yapılarak sürdürülebilir bir model çerçevesinde tarımsal arazilerin temizliğinin gerçekleştirildiği, bu atıklar sayesinde ülke ekonomisine katkı sağlandığı ve çevresel kirliliğinin önüne geçileceğinin belirtildiği; proje sahasının keşif günü incelemesinde özellikle endemik ve nadir türler ile flora ve vejetasyon yapısı üzerinde tespitler yapıldığı, söz konusu proje sahası ve çevresinde bu tip kritik bir ekolojik öneme sahip endemik ya da nadir tür bulunmadığı; söz konusu alan hakkında verilen dava konusu "ÇED Gerekli Değildir" kararının floristik açıdan yerinde olduğu; öte yandan, Haciosman Ormanı doğal sit alanının proje etki sahasına yeteri kadar uzak olmakla birlikte, ormanların daha yakınında başka endüstriyel tesislerin de bulunduğu, dava konusu tesiste yürütülen faaliyetlerin bu habitata olumsuz bir etkisinin olmayacağı, tesisin yapılacağı ortamda zaten doğal bir hayat bulunmayıp, bölge halkı tarafından oluşturulan günlük aktivitelerin çok yoğun gerçekleştiği bir işleyişin söz konusu olduğu, alanda yapılan

T.C.
DANIŞTAY
ALTINCI DAİRE
Esas No : 2023/339
Karar No : 2023/1607

incelemelerde tesis çevresinin hali hazırda tarım için kullanıldığı ve yerleşik hayatın devam ettiğinin tespit edildiği;

- **Projenin fauna açısından değerlendirilmesi sonucunda;** keşif sırasında yapılan yapılan gözlemlerde, tesiste biyokütle ağaç kökleri (çam, kızılğaç, kavak, vb.), ince dallar, kesim ve budama artıkları, fındık kabuğu gibi hasat sonrasında tarım arazisi üzerinde kalan diğer tarımsal ürünlerin kullanıldığı, biyokütle materyali olarak kullanılan bu ürünlerin, canlıların doğal yaşam alanı içinde var olan ürünler olduğu, bu nedenle tesisin faunistik açıdan olumsuz bir etki oluşturmayacağı, tesisin bulunduğu alanın yerleşim alanı içerisinde kaldığı ve doğal bir ortam olmadığı, bölge halkı tarafından yoğun olarak günübirlik aktiviteler yapıldığından, tesisin bulunduğu alanın doğal bir ortam niteliğinde olmadığı, söz konusu alanda tarımsal faaliyetlerin yer aldığı, bu bağlamda proje alanında fauna açısından endemik ve nadir türlerin bulunmadığı, faunistik açıdan doğal ortamı bozulmuş bir alanda kurulacak ve gerekli kontrolleri yapılacak tesisin faunistik açıdan olumsuz etkisinin olmayacağı, bu nedenle dava konusu "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararının yerinde olduğu;

- **Projenin yeraltı ve yüzeysel su kaynaklarına etkilerinin değerlendirilmesi sonucunda;** Çarşamba Ovası'nda mevcut yüzeysel akarsuların, Yeşilirmak Nehri, Abdal Deresi, Gelemen Kanalı, Tekkeköy Deresi, ve Kirazlık Deresi olduğu. dava konusu santralin, anılan su kaynaklarına uzaklığı ve topoğrafik durumu dikkate alınıp değerlendirildiğinde, **santralin hazırlık, inşaat ve işletme aşamalarında veya işletme sonrasında anılan yüzeysel su kaynaklarına herhangi bir olumsuz etkisinin olmayacağını değerlendirildiği;** 2019 yılında iki farklı dönem (Temmuz ve Aralık) boyunca yapılan ölçümlerden elde edilen sonuçlar ile Kasım 2021'de Biyokütle Enerji Santrali sondaj kuyusu ve su deşarj noktasından alınan örneklerde yaptırılan kimyasal analiz sonuçları karşılaştırıldığında, tesis içinde bulunan sondaj kuyusundan temin edilen örneklerin "majör anyon", "katyon" ve "iz element" içeriklerinin, tesis inşa edilmeden önce çevre kuyulardan temin edilen su örneklerinin "majör anyon" ve "katyon" değerleri ile çok yakın olduğunun değerlendirildiği;

- **Projenin "katı atıklar" ve "hava kirliliği" bağlamında çevresel etkilerinin değerlendirilmesi sonucunda;** kül atıkları bakımından yapılan incelemede, günlük yakılan biyokütle miktarının %6'sı kadar kül oluştuğunun belirlendiği, buna göre günde 38,3 ton kül oluşumunun mevcut olduğu, bu küllerin baca gazı arıtma ünitesi olan iki adet elektrostatik filtrenin toplama sisteminden alınarak, belediyenin gösterdiği bertaraf noktalarına veya çimento üretimi yapan fabrikaya hammadde katkı maddesi olarak gönderildiğinin belirlendiği, oluşan küllerin çimentoda kullanılabileceği hususunun, 21.09.2021 tarihli ve ETA-21/0546 sayılı European Technical Assessment (ETA) analiz raporu ile de belgelendiği, atık suların 31/12/2004 tarih ve 25687 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Su Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği kapsamında deşarj standartları sağlanarak mevcut drenaj kanallarına deşarj edildiğinin belirlendiği, atık yağların "Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği" hükümleri uyarınca geçirimsiz zemin üzerine yerleştirilmiş,

göstergeli, aşırı dolmayı önleyici tertibata sahip olan tanklar/konteynerler içinde toplanarak lisanslı tesislere verilerek bertarafının sağlandığı, baca gazı arıtma ünitesi olan iki adet elektrostatik emisyon kontrol cihazının kullanıldığı, keşif esnasında tam kapasite ile çalışan tesisin emisyon değerlerinin gözlemlendiği ve tesiste ölçümleri gerçekleştirilen A ve B no'lu kazan bacalarından kaynaklanan maddelerin, emisyonları sınır değerlerinin altında olduğu, dolayısıyla ilgili mevzuatta öngörülen şartların sağlandığının belirlendiği; tesisten kaynaklanan azot dioksit emisyonunun dağılımı için hava kalitesi ölçümünün ve modelleme çalışmasının yapıldığı, bu sonuçlar değerlendirildiğinde pasif örnekleme metodu kullanılarak, toplam 10 noktada yapılan hava kalitesi ölçümleri ile elde edilen "Uzun Vadeli Değer" (UVD) tüm noktalarda sınır değerinin altında tespit edildiği, ilgili mevzuatta belirtilen şartların sağlandığı; tesisin faaliyette bulunması sırasında ortaya çıkacak tüm atıkların ilgili mevzuatta öngörülen hükümlere göre bertaraf edildiğinin görüldüğü, bundan dolayı projenin, tarım arazileri, çevre ve hava üzerindeki olumsuz etkilerinin minimum düzeyde olmasının beklendiği;

Projenin ziraat mühendisliği disiplini açısından değerlendirmeler içeren kısmında (bilirkişi raporunun 32-33. sayfalarında); kurulacak tesisin çevrede yürütülen tarımsal ve zirai faaliyetler (toprak verimliliği, ürün çeşitliliği, flora ve fauna, vs.) açısından olumsuz etki yaratıp yaratmayacağı, tahribat oluşturup oluşturmayacağı hususlarının detaylı olarak açıklanması gereken kısımda, projenin mevcut **flora** üzerinde kalıcı ve kabul edilemez olumsuz etki yaratmayacağı; bilirkişi raporunun (35. sayfasında) atıkların bertarafı bağlamında yapılan değerlendirmede ise, atıklar nedeniyle tarım arazileri, çevre ve hava üzerinde olumsuz etkilerin minimum düzeyde olmasının beklendiği;

- **Projenin "insan ve halk sağlığı" açısından etkilerinin değerlendirilmesi sonucunda;** tesisin etki alanında hava kalitesi ölçümlerinde ilgili Yönetmelikteki sınır değerlerin aşılmadığı ve modelleme sonuçlarının hava kalitesi sınır değerlerini sağladığı, **bu tür tesislerin işletilmesi sırasında bölgede yaşayan insanlar için nasıl bir etki oluşup oluşmadığına yönelik kesin hüküm ve sonuç vermenin mümkün olmadığı; bu tür sonuçların elde edilmesi için kaynakların tek tek tespit edilip kümülatif etkilerin uzun dönem izlenmesi gerektiği;** bilimsel literatürde sadece bir kaynağa yönelik sağlık etkilerinin ortaya konulması ile ilgili yayınların çok kısıtlı olduğu ve kesin ifadeden çok beklenti şeklinde ifade edildiği;

- **Proje ile ilgili birtakım değerlendirmeler içeren bilirkişi raporunun 35 sayfasında ise;** tesisin faaliyette olduğu; gerekli yasal izinlerinin bulunduğu; biyolojik, fiziksel, ekonomik, sosyal ve kültürel nitelikli özellikleri ile duyarlı olan çevresel unsurların dikkate alındığı; buna göre tesisin işletilmesi ile ilgili ortaya çıkabilecek etkilerin minimum düzeyde olduğu; **ancak tesisin hammadde açık depolama sahası olarak kullandığı ve kırma - öğütme faaliyetinin gerçekleştirildiği alanda toz probleminin, malzemenin nem içeriğinin yetersiz olduğu durumlarda ortaya çıkabileceği;** firma yetkililerince malzemenin sürekli nem içeriğine sahip olmasından dolayı böyle bir toz probleminin ortaya çıkmayacağını ifade edildiği, **ancak bilirkişi heyetinin tespitine göre, özellikle yaz**

T.C.
DANIŞTAY
ALTINCI DAİRE

Esas No : 2023/339

Karar No : 2023/1607

aylarında nem içeriğinin düşeceği ve kırma - öğütme sırasında toz probleminin ortaya çıkabileceğinin değerlendirildiği; bunu önlemek için sürekli nemlendirme işleminin yapılması gerektiği; ayrıca davacılar tarafından ifade edildiği üzere, **haşarat ve kemirgenlerin** hammaddenin depolandığı açık depo sahasından ortaya çıktığına yönelik beyanlarının bulunduğu, keşif sırasında bu yönde herhangi bir problem gözlenmemiş olmasına karşın, firma yetkililerince bu problem üzerinde önemli durulması gerektiği yolunda görüş bildirildiği görülmektedir.

Dosyanın incelenmesinden; hükme esas alınan bilirkişi raporunun projenin "**insan ve halk sağlığı**" açısından etkilerinin ele alındığı kısmında; tesisin etki alanında hava kalitesi ölçümlerinde ilgili Yönetmelikteki sınır değerlerin aşılmadığı ve modelleme sonuçlarının hava kalitesi sınır değerlerini sağladığı belirtilmesine karşın, **bu tür tesislerin işletilmesi sırasında bölgede yaşayan insanlar için nasıl bir etki oluşup oluşmadığına yönelik kesin hüküm ve sonuç vermenin mümkün olmadığı; bu tür sonuçlar elde edilmesi için kaynakların tek tek tespit edilip kümülatif etkilerin uzun dönem izlenmesi gerektiği**; bilimsel literatürde sadece bir kaynağa yönelik sağlık etkilerinin ortaya konulması ile ilgili yayınların çok kısıtlı olduğu ve kesin ifadeden çok beklenti şeklinde ifade edildiği yolunda görüş bildirildiği görülmektedir. Bu bağlamda, dava konusu işlemin dayanağı niteliğindeki proje tanıtım dosyasında proje alanının "**köy yerleşik alanı**" sınırları içerisinde kaldığı ve proje sahasına en yakın yerleşim biriminin faaliyet sahasından **100 metre uzaklıktaki konutlar** olduğunun belirtildiği; bilirkişi raporunda orman habitatına uyumsuzluk konusu projenin olumsuz etkisinin olmayacağına yönelik değerlendirmeler içeren kısmında ise, Hacıosman Ormanı doğal sit alanının proje etki sahasına yeteri kadar uzakta olduğu ve ormanların yakınında **başka endüstriyel tesislerin** de bulunduğu bilgisine yer verildiği; ayrıca bilirkişi raporunda tesisin yapıldığı alan ve çevresinin "**yerleşim alanı**" ve "**tarım yapılan bahçeler**" içerisinde kaldığı, biyokütle ağaç kökleri, ince dallar, kesim ve budama atıkları, fındık kabuğu, fındık zürufu, mısır sapı, vb. tarımsal atıklar ve orman ürünleri atıkları içerisindeki yanabilir maddelerin, karbon, hidrojen ve potasyum gibi elementleri içeren ve yakılarak enerji temin eden anılan maddelerin yanma sonucu kimyasal enerjisinin ısı enerjisine dönüştüğü ve yanmış gazın çevrim suyunu ısıtmasıyla oluşan buhar ile türbinin çevrildiği ve bu sayede elektriğin üretildiği, **yakma işlemi sırasında ortaya çıkması beklenen hava kirleticilerin ise toz (PM10-PM2,5), karbonmonoksit (CO), azotoksitler (Nox), hidrojen florür (HF), hidrojen klorür (HCl) ve ağır metaller** olarak özetlenebileceği bilgisine yer verildiği görülmekte olup; söz konusu kirleticilerin sınır değerlerde kalmasına yönelik proje tanıtım dosyasında yer verilen bilgi, tespit ve taahhütlerin bilimsel açıdan yeterli olduğuna dair bilirkişi raporunda görüş bildirildiği anlaşılmakta ise de; **özellikle projenin köy yerleşik alanında yer alması ve projeye çok yakın mesafede yerleşim yerlerinin bulunması hususu** öncelikli olarak değerlendirilmek suretiyle, "işletme" ve "işletme sonrası" aşamada, projenin halk sağlığına etkilerinin değerlendirilmesi, başka bir ifade ile yukarıda yer verilen kirleticilerin ilgili mevzuatta öngörülen sınır değerlerde kalması durumunda dahi çok yakın mesafede yerleşen kişilerin sağlığı üzerinde olumsuz etkilerin

T.C.
DANIŞTAY
ALTINCI DAİRE

Esas No : 2023/339

Karar No : 2023/1607

oluşup oluşmayacağı, olumsuz etkiler oluşacak ise, bu etkilerin kısa, orta ve uzun vadeli sonuçları konusunda değerlendirme yapabilecek "**Çevre Sağlığı**" konusunda uzman "**Halk Sağlığı Uzmanı**"nın bilirkişi heyetinde bulunmadığı görülmektedir.

Uyuşmazlıkta; **hükme esas alınan bilirkişi raporunun proje ile ilgili birtakım değerlendirmeler içeren 35 sayfasında**; tesisin hammadde açık depolama sahası olarak kullandığı ve kırma, öğütme faaliyetini gerçekleştirdiği alanda **toz probleminin**, malzemenin nem içeriğinin yetersiz olduğudurumlarda ortaya çıkabileceği; firma yetkililerince malzemenin sürekli nem içeriğine sahip olmasından dolayı böyle bir toz probleminin ortaya çıkmayacağını ifade edildiği, ancak bilirkişi heyetinin tespitine göre, özellikle yaz aylarında nem içeriğinin düşeceği ve kırma - öğütme sırasında toz probleminin ortaya çıkabileceğinin değerlendirildiği; bunu önlemek için sürekli nemlendirme işleminin yapılması gerektiği; ayrıca davacılar tarafından ifade edildiği üzere, haşarat ve kemirgenlerin hammaddenin depolandığı açık depo sahasından ortaya çıktığına yönelik beyanlarının bulunduğu, keşif sırasında bu yönde herhangi bir problem gözlenmemiş olmasına karşın, firma yetkililerince bu problem üzerinde önemli durulması gerektiği yolunda görüş bildirildiği görülmekte olup; **yaz aylarındaki toz probleminin önlenmesine yönelik tedbirlere dava konusu işlemin dayanağı niteliğindeki proje tanıtım dosyasına yer verilip verilmediğine yönelik bir tespit ve değerlendirmenin hükme esas alınan bilirkişi raporunda yapılmadığı; aynı şekilde davacılar tarafından hammaddelerin depolandığı depo sahasında olduğu iddia edilen haşarat ve kemirgen sorunu kapsamında, bu sorunun bilimsel esaslara göre ileride yaşanmasının "olası" olup olmadığı, şayet anılan problemin gerçekleşmesinin "olası" olduğu değerlendiriliyor ise, bu kapsamda gerekli bilgiler proje tanıtım dosyasında yer verilip verilmediği ve bu bağlamda alınması gereken tedbirlerin yeterliliği konusunda bilirkişi raporunda herhangi bir değerlendirme yapılmadığı görülmektedir.**

Öte yandan; Dairemizin 16/12/2021 tarih ve E:2021/9610, K:2021/14105 sayılı bozma kararında, Samsun 3. İdare Mahkemesinin 21/09/2021 tarih ve E:2020/522, K:2021/688 sayılı kararında hükme esas alınan bilirkişi raporunda, "projenin yeraltı su kaynaklarına ve hava kalitesine etkilerinin **tarımsal ve zirai faaliyetler** üzerinde olumsuz etkileri bulunup bulunmayacağı, söz konusu etkilerin, alınacak önlemler sonucu ilgili mevzuat ve bilimsel esaslara göre kabul edilebilir düzeyde olup olmadığı yönünde bir değerlendirmeye yer verilmediği" hususu açıkça belirtilmesine karşın, bozma kararına uyularak yaptırılan keşif sonucu düzenlenen bilirkişi raporunun ziraat mühendisliği disiplini açısından değerlendirmeler içeren (içermesi gereken) kısmında (bilirkişi raporunun 32-33. sayfalarında); **bilirkişi raporunun flora açısından değerlendirmeler içeren 20-21. sayfalarda yer verilen görüşün "kelimesi kelimesine aynen aktarılması" suretiyle görüş bildirildiği, projenin zirai faaliyetlere etkisi kapsamında verilen bilirkişi görüşünde, "mevcut flora üzerine kalıcı ve kabul edilemez olumsuz etki yaratmayacağı" ibaresine yer verildiği, oysaki anılan kısımda ziraat mühendisliği disiplini bağlamında tespit ve değerlendirmelere yer verilmesi gerektiği; bilirkişi**

T.C.
DANIŞTAY
ALTINCI DAİRE

Esas No : 2023/339

Karar No : 2023/1607

raporunun 24. ve 25. sayfalarında ise, atıkların tarım arazileri, çevre ve hava üzerinde olumsuz etkisinin olmayacağı yolunda görüş bildirilmekle yetinildiği, söz konusu değerlendirmenin ise sadece atıkların etkileri kapsamında yapıldığı; hükme esas alınan bilirkişi raporunda, projenin yeraltı su kaynaklarına ve hava kalitesine etkileri bağlamında ilgili uzmanlarca (çevre mühendisi - hidroloji alanında uzman inşaat mühendisi) kapsamlı değerlendirmeler yapılmasına karşın, yeraltı su kaynaklarına ve hava kalitesine etkilerin, tarımsal ve zirai faaliyet üzerindeki yansımaları bağlamında herhangi bir değerlendirmeye yer verilmediği görülmektedir. Bu itibarla; bilirkişi raporunun ziraat mühendisliği disiplini açısından değerlendirmeler içeren (içermesi gereken) bölümünün, başka bir disiplinde (flora) bildirilen görüşlerin aynen aktarılması suretiyle hazırlandığı ve projenin zirai faaliyetlerine etkileri bağlamında (atıklar konusu haricinde) herhangi bir değerlendirmeye de yer verilmediği görülmektedir.

Diğer taraftan; hükme esas alınan bilirkişi raporunun "yeraltı ve yüzeysel su kaynaklarına etkilerinin" değerlendirildiği kısmında, projenin hazırlık-inşaat, işletme ve işletme sonrası aşamalarına yönelik tespit ve değerlendirmelere yer verilmesine karşın; anılan bilirkişi raporunun "floristik" ve "faunistik" etkiler ile "katı atıklar" ve "hava kirliliği" bağlamında çevresel etkilerin değerlendirildiği kısımlarda ise, **yalnızca projenin hazırlık-inşaat aşaması ile işletme aşamasına ilişkin tespit ve değerlendirmelere yer verildiği; projenin işletme sonrası aşaması ile ilgili olarak ise, "tesisin işletilmesinden sonra çıkacak çevresel durumların, ÇED izin alım esnasında gerekli kurumlara taahhüt edilmiş olması gerektiği, bu aşama için önceden bir ön değerlendirme yapmanın mümkün olmadığı"** şeklinde görüş bildirildiği görülmektedir. Oysaki, 25/11/2014 günlü, 29186 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren ve dava konusu işlemin tesis edildiği tarihte yürürlükte bulunan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'nde, "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararının alınmasından sonra izlemenin ve kontrol ve denetimin, "inşaat öncesi", "inşaat", "işletme" ve **"işletme sonrası"** aşamaları kapsadığı belirtilmekle birlikte; aynı Yönetmelik'te yer alan **Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecinin**, gerçekleştirilmesi planlanan projenin çevresel etki değerlendirmesi yapılabilmesi için, başvuru, inşaat öncesi, inşaat, işletme ve **işletme sonrası** çalışmalarını kapsadığının açıkça belirtildiği; ayrıca gerçekleştirilmesi planlanan projenin hazırlık, inşaat ve işletme sırasında ya da **işletme sonrasında**, çevre unsurunda doğrudan veya dolaylı olarak, kısa veya uzun dönemde, geçici ya da kalıcı, olumlu ya da olumsuz yönde ortaya çıkması olası değişikliklerin **"etki"** olarak; gerçekleştirilmesi planlanan bir projenin işletme öncesi, işletme ve **işletme sonrasında** etkilediği alanın ise **"etki alanı"** olarak tanımlandığı; bu bağlamda proje tanıtım dosyası veya nihai ÇED raporu hazırlanan projelerde, projenin çevresel etkileri ve projenin etkilediği alanın belirlenmesinde, sadece hazırlık, inşaat ve işletme aşamalarının değil, işletme sonrası aşamanın da değerlendirilerek, gerekiyorsa bu aşama bağlamında tespit, değerlendirme ve önlemlere yer verilmesi gerektiği; başka bir ifadeyle, izlemenin ve kontrol ve denetimin, "inşaat öncesi", "inşaat", "işletme" ve "işletme sonrası" aşamalarda

T.C.
DANIŞTAY
ALTINCI DAİRE

Esas No : 2023/339

Karar No : 2023/1607

yapılacak olmasının ya da tesisin işletilmesinden sonra çıkacak çevresel durumların, "ÇED izin alım esnasında gerekli kurumlara taahhüt edilmiş olmasının gerekli olmasının, **dava konusu "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararına dayanak proje tanıtım dosyası hazırlanırken, işletme sonrası aşamaya yönelik tespit, değerlendirme ve önlemlere yer verilmemesi sonucunu doğurmayacağı gibi, bilirkişiler tarafından da ilgili alanlarda işletme sonrası aşamaya yönelik değerlendirme yapılmasına gerekçe gösterilemeyeceği** sonucuna varılmaktadır. Bu bağlamda; projenin "floristik" ve "faunistik" etkileri ile "katı atıklar" ve "hava kirliliği" bağlamında çevresel etkilerine yönelik bilirkişi raporundaki tespit ve değerlendirmelerin, yalnızca hazırlık-inşaat ve işletme aşamaları ile sınırlı olarak yapılmasının yerinde olmadığı, anılan disiplinler açısından projenin **işletme sonrası** aşaması bakımından da değerlendirme yapılması gerektiği; nitekim söz konusu bilirkişi raporunun "yeraltı ve yüzeysel su kaynaklarına etkileri"nin değerlendirildiği kısmında, projenin hazırlık-inşaat ve işletme aşamalarının yanı sıra, işletme sonrası aşamalarına yönelik tespit ve değerlendirmelere de yer verildiği; dolayısıyla bilirkişi raporunun yukarıda belirtilen kısımlarında, yalnızca hazırlık-inşaat ve işletme aşamalarına yönelik tespit ve değerlendirmelere yer verilerek, **işletme sonrası aşamaya yönelik değerlendirme yapmaktan imtina edilmesinin de hukuken olanaklı olmadığı**; bu nedenle, yeniden yaptırılacak keşif sonrası düzenlenecek bilirkişi raporunda yukarıda yer verilen açıklamalar doğrultusunda değerlendirmeler yapılması gerektiği sonucuna varılmaktadır.

Ayrıca; Dairemizin 16/12/2021 tarih ve E:2021/9610, K:2021/14105 sayılı bozma kararında, mahallinde yeniden keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırılması aşamasında oluşturulacak bilirkişi heyetinde projenin "yeraltı ve yüzeysel su kaynakları"na etkilerinin **hidrojeoloji alanında uzman jeoloji mühendisi (hidrojeolog)** tarafından değerlendirilmesi gerektiği gerekçesine yer verilmesine karşın, hükme esas alınan bilirkişi raporunu düzenleyen bilirkişi heyetinde, hidroloji alanında uzman inşaat mühendisine yer verildiği; bu bağlamda bozma üzerine yeniden yaptırılacak keşif öncesinde oluşturulacak bilirkişi heyetinde, projenin "yeraltı ve yüzeysel su kaynakları"na etkilerinin değerlendirilmesi amacıyla **hidrojeoloji alanında uzman jeoloji mühendisinin** görevlendirilmesinin uygun olacağı sonucuna varılmıştır.

Yukarıda yer verilen bilgiler ışığında, bilirkişi raporunun hükme esas alınabilecek nitelik ve yeterlilikte olmadığı sonucuna varıldığından, uyuşmazlığın tereddüte mahal vermeyecek şekilde çözümlenebilmesi amacıyla, **dava dilekçesi, savunma dilekçesi, bilirkişi raporuna itiraz ve temyiz dilekçelerindeki iddialar ile yukarıda yer verilen hususlar da dikkate alınarak**, dava konusu projenin gerçekleştirilmesinin, kamu yararı ve çevre dengesi gözetilerek çevresel açıdan oluşturabileceği muhtemel zararlar ile **(nihai ÇED raporunda yer verilen taahhütlerin bilimsel olarak değerlendirilmesi yapılmak suretiyle)** bu zararların alınacak önlemlerle giderilebilmesinin mümkün olup olmadığının, aralarında **Çevre Mühendisi, Ziraat Mühendisi, Kimya Mühendisi, Meteoroloji Mühendisi, Hidrojeoloji alanında uzman Jeoloji Mühendisi (Hidrojeolog), Flora-Fauna uzmanı ve Çevre Sağlığı**" konusunda uzman **"Halk Sağlığı Uzmanı"** olmak üzere,

gerekirse başka dallardan da öğretim üyeleri seçilerek oluşturulacak yeni bir bilirkişi heyetiyle mahallinde yeniden keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırılması ve projenin çevresel etkilerinin değerlendirilmesi suretiyle düzenlenecek rapor dikkate alınarak, işin esası hakkında yeniden karar verilmesi gerekmektedir.

Bu itibarla, yukarıda niteliği belirtilen bilirkişi raporuna dayanılarak davanın reddi yolunda verilen temyize konu İdare Mahkemesi kararında hukuki isabet bulunmamaktadır.

KARAR SONUCU :

Açıklanan nedenlerle;

- 1.2577 sayılı Kanunun 49. maddesine uygun bulunan davacılar ve davacılar yanında müdahilin temyiz istemlerinin kabulüne,
2. Davanın yukarıda özetlenen gerekçeyle reddine temyize konu Samsun 3. İdare Mahkemesinin 08/11/2022 tarih ve E:2022/28, K:2022/1195 sayılı kararının **BOZULMASINA**,
3. Dosyanın anılan Mahkemeye gönderilmesine,
4. **2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 20/A-2-(i) maddesi uyarınca, karar düzeltme yolunun kapalı olduğunun duyurulmasına**, 16/02/2023 tarihinde oyçokluğuyla karar verildi.

Başkan Vekili Üye Üye Üye Üye

KARŞI OY (X) :

Temyize konu edilen İdare Mahkemesi kararında, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 49. maddesinde belirtilen bozma nedenleri bulunmadığından; temyiz istemlerinin reddi ile anılan kararın onanması gerektiği oyu ile, aksi yöndeki Dairemiz kararına katılmıyoruz.

Üye Üye

